

Cuvînt introductiv

Istoria politică, culturală, națională a românilor din Ungaria de azi urmează încă a fi scrisă. Numeroasele contribuții parțiale risipite prin reviste și uitate în bună parte, materialul documentar editat și cel aflat încă în arhive așteaptă lucrarea de sinteză care să cerceteze și să pună în evidență legăturile și interdependențele dintre evenimente, acțiuni, personalități. Mișcarea de emancipare a românilor din Ungaria constituie o parte integrantă a mișcării naționale românești din epocă. Ea prezintă însă și o seamă de trăsături specifice izvorâte din realitățile social-politice deosebite care i-au determinat desfășurarea.

Acest volum de documente încearcă să aducă o modestă contribuție la cunoașterea unor aspecte mai puțin cercetate pînă acum. Considerăm că publicarea lor selectivă, tematică și cronologică va da cititorului posibilitatea să-și formeze o imagine de sinteză, mai apropiată de realitate, asupra climatului politic, cultural și social caracteristic pentru secolul al XIX-lea în Transilvania, în general, și în Ungaria, în special, oglindit în presa vremii. Prin documentele inserate cartea reflectă totodată și limbajul scris și vorbit de românii acestor ținuturi.

Trebuie să observăm de la început că presa românească din toate timpurile, acel seismograf excelent al evenimentelor economice, politice și sociale, acea cronică a faptului cotidian care informează, emoționează, critică, uneori entuziasmează masele de cititori, a constituit pentru cercetători un excelent izvor de documentare și interpretare științifică a fenomenelor vieții. Tocmai de aceea și eu am studiat, am citit, am spicuit din revistele românești din Transilvania și Ungaria ani în șir, ca să cunosc mai adînc, ca să simt atmosfera acestei epoci.

Din presă reies nuanțe ale mișcării românești ori detalii implicînd persoane cu posturi importante în ierarhia bisericească românească a vremii. Presa rămîne principala oglindă a cotidianului, indispensabilă pentru reconstituirea momentului politic efemer, dar care face parte integrantă din marile oscilații sociale și politice, reflex al concepțiilor variate ce se înfruntau pe plan politic sau în sfera literară, al curentelor de idei ce-și făceau drum la diferite nivele intelectuale.

Documentele în discuție au valențe multiple, fiind deosebit de utile ca izvoare istorice autentice - purtătoare de informații despre fapte, întâmplări și evenimente, despre oameni politici și caracterul lor, precum și în legătură cu aderența maselor la ideile politice vehiculate.

Trebuie să menționez că am făcut cercetări numai în Biblioteca Széchenyi din Budapesta. Spre norocul meu, revistele cele mai importante din secolul al XIX-lea apărute la Arad, Oradea, Budapesta, Timișoara, Lugoj, Sibiu etc. se găsesc aici.

Mai cu seamă din anii 1860 încoace am adunat un material foarte bogat, abundent, care nu poate intra în întregime în acest volum. Documentele, articolele referitoare la istoria bisericii și școlii române din Ungaria vor fi prelucrate și prezentate în volume aparte.

Documentele cuprinse în prezentul volum sînt redade fără modificarea textului, puse în ordine cronologică, cu ortografia actuală. Repunerea în circulație a unor articole apărute acum 100-150 de ani nu a fost o întreprindere ușoară. Reproducerea materialelor a ridicat destule probleme, deoarece am avut de transcris texte publicate într-o vreme cînd normele limbii române literare /din presă, în cazul de față/ nu erau fixate și generalizate. Într-un fel se scria de ex. în 1865, altfel după 1880, și cu totul altfel după 1900. În general am respectat particularitățile de limbă ale vremii. Am păstrat forme lexicale învechite, corespunzînd rezonanței de atunci a limbii române /pre, suplement, școalei, cetire, avocat, cassariu, sunt, poporal etc./.

Intenția mea, în editarea acestui volum de documente culturale, sociale, politice etc. legate de viața, istoria, cultura românilor din Ungaria de azi, pornește în primul rînd din dorința de a oferi o imagine cît mai completă, iar în al doilea rînd din constatarea circulației restrînse a periodicelor respective, a absenței lor din principalele biblioteci, cît și din dorința de a evita eventualele pierderi, distrugerii ale acestora.

Budapesta, 25 noiembrie 1991

Maria Berényi